

Arapça Edebi Metinlerde Üslup Değişimi Göstergesi Olarak Söz Sanatları Yoğunluğu: *Bânet Su'âd* ve *Kasîde-i Bürde* Örneği

Nazife Nihal İnce¹, Ömer Göktur²

Öz

Bu çalışmada Arapça edebi metinlerde söz sanatlarının yoğunluğu bir üslup değişimi göstergesi olması yönüyle araştırılmıştır. Dil ve edebiyat çalışmalarında tartışmalı kavramlardan biri olan üslup, en genel haliyle, “içeriğin formu” olarak tanımlanır. Bu çalışma, dilsel formların başında gelen söz sanatlarını üslup göstergesi olarak ele almıştır. Farklı çağlarda yazılmış ve ortak teması bulunan iki kasîde örneğinde söz sanatlarının yoğunluğu incelenmiştir. İncelenen kasîdeler: *Bânet Su'âd* ve *Kasîde-i Bürde*'dir. Beyân ilminin sanatlarıyla sınırlı tutulan araştırmada, araştırılan söz sanatları: teşbih, istiâre, mecâz-ı mürsel, mecâz-ı akfî ve kinâyedir. Diğer yandan kasîdelerde kullanılan beyân sanatlarının tespitinde sübjektifliği minimize etmek için metin tahlili yapan üç eserden yararlanılmıştır. Çalışma, kasîdelerde kullanılan beyân sanatlarının yoğunluğuna odaklandığı için tespit aşamasında birtakım tercih kriterleri belirlenmiştir. İnceleme neticesinde *Bânet Su'âd* kasîdesinde kinâyeye sanatının yoğun olarak kullanıldığı, *Kasîde-i Bürde*'de ise İstiâre sanatının yoğun olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Araştırmada dikkati çeken bir başka husus ise *Kasîde-i Bürde* beyitlerinin beşte birinde herhangi bir beyân sanatının kullanılmamasıdır. Ayrıca *Bânet Su'âd* kasîdesinde beyân sanatları yoğunluğu daha homojen bir yapı arz etmekten ziyade *Kasîde-i Bürde*'de bazı beyitler çok yoğun beyân sanatı içerirken bazılarında herhangi bir beyân sanatı bulunmamaktadır. Söz konusu bulguların şâirlerin özel tercihlerini yansıtmaya ihtimali de bulunmaktadır. Bu nedenle bulguların bir üslup değişimi olarak yorumlamak için benzer çalışmalarla desteklenmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Arapça, Edebi Metinler, Söz Sanatları, Beyân Sanatları, *Bânet Su'âd*, *Kasîde-i Bürde*.

- 1 Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, nihalinca@akdeniz.edu.tr, ORCID: [0000-0003-1766-5618](https://orcid.org/0000-0003-1766-5618).
- 2 Doktora öğrencisi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, omergoktur@gmail.com, ORCID: [0000-0001-9304-9951](https://orcid.org/0000-0001-9304-9951).

Makale Gönderilme Tarihi / Article Submission Date: 14.07.2024

Makale Kabul Tarihi / Article Acceptance Date: 16.09.2024

Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını [CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) lisansı altında açık erişim olarak yayımlanmaktadır.

Authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published as open access under the [CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) license.

The Density of Figures of Speech as an Indicator of Stylistic Change in Arabic Literary Texts: The Case of *Bânat Su'âd* and *Qaseedat al-Burdah*

Abstract

In this study, the density of figures of speech in Arabic literary texts is investigated as an indicator of stylistic change. Style, which is one of the controversial concepts in language and literature studies, is defined as "the form of content" in its most general form. This study analyses figures of speech, which is one of the most important linguistic forms, as a stylistic indicator. The intensity of figures of speech were examined and compared in two odes written in different eras but having a common theme. The odes are: *Bânat Su'âd* and *Qaseedat al-Burdah*. In the research, which is limited to the arts of the science of Bayân, the figures investigated are: simile, metaphor, majâz mursal, majâz aqlî and allegory. On the other hand, in order to minimise subjectivity in the determination of figures of speech used, three works that analyse the text were used. Since the study focuses on the intensity of figures of speech, some preference criteria were determined in the determination phase. As a result of the analysis, it was determined that the art of allegory was used intensively in *Bânat Su'âd*, and the art of metaphor was used intensively in *Qaseedat al-Burdah*. Another point that draws attention in the research is that almost one-fifth of the couplets of *Qaseedat al-Burdah* does not use any figures of speech. Moreover, while the intensity of figures of speech is more homogeneous in *Bânat Su'âd*, some couplets in *Qaseedat al-Burdah* contain very intense figures of speech, while others do not contain any figures at all. There is also the possibility that these findings reflect the special preferences of the poets. Therefore, in order to interpret the findings as a stylistic change, they should be supported by similar studies.

Keywords: Arabic, Literary Texts, Figures of Speech, Bayân Figures, *Bânat Su'âd*, *Qaseedat al-Burdah*.

Extended Abstract

In this work, the density of figures of speech in Arabic literary texts is investigated as an indicator of stylistic change between two periods of Arabic literary history. These periods cover a period of six centuries. In order to observe the stylistic change, two poems that are similar to each other in terms of main theme were preferred. The first of these is *Bânat Su'âd*, which was sung during the time of the Prophet, and the second is Bûsîrî's *Qaseedat al-Burdah*. In the research, which is limited to the arts of the science of Bayân, a certain number of the figures have been analysed. We called these figures bayân figures. The bayân figures analysed are: simile, metaphor, majâz mursal, majâz aqlî and allegory.

Style, which is one of the controversial concepts in language and literature studies, is defined as "the form of content" or "the relation between language and the content" in its most general form. Accordingly, the stylistic indicators of the literary works seem to be closer to subjectivity. Figures of speech are relatively more objective stylistic indicator. However,

there are issues that have not been agreed upon in the classification of figures of speech. As a result, the determination of the figures of speech in a text may differ. To maximise the objectivity in the determination of figures of speech, three works that analyse the texts constituting the research universe were used. Rather than being the final authority in the determination of rhetorical arts, these works are intended to facilitate the choice between different ideas.

The two poem that constitute the research universe are *Bânat Su'âd* and *Qaseedat al-Burdah*. *Bânat Su'âd*, which consists of words apologising to the Prophet and praising him, was sung by Ka'b b. Zuhayr. It consists of 59 couplets. The original title of this poem was *Qaseedat al-Burdah*, later *Bânat Su'âd* was used to avoid confusion with another poem. The poem, which later became famous as *Qaseedat al-Burdah*, was written by al-Bûsîrî and named *al-Kawâkib ad-durriyyah fî madhi khayri'l-bariyyah*. It consists of 161 couplets. In addition to the praise of the Prophet, *Qaseedat al-Burdah* also includes topics such as his life and miracles.

The quantitative results we have reached after identifying the bayân figures in the two poems on a couplet basis are as follows:

-Both texts, which belong to different periods and have a similar theme, use bayân figures. However, the proportion of bayân figures in *Bânat Su'âd* is higher than the proportion of bayân figures in *Qaseedat al-Burdah*.

- Approximately thirty-three per cent of the couplets of *Qaseedat al-Burdah* does not use any bayân figures.

The intensity of bayân figures is more homogeneous in *Bânat Su'âd*, some couplets in *Qaseedat al-Burdah* contain very intense bayân figures, while others do not contain any figures at all.

-There is a difference in the distribution of the bayân figures used in both odes. In *Bânat Su'âd*, the most commonly used bayân figure is allegory (38), which accounts for approximately forty-five per cent of the total figures (85). In *Qaseedat al-Burdah*, on the other hand, the most frequently used bayân figure is metaphor (77), which corresponds to approximately forty-eight per cent of the total number of bayân figures (158).

-In *Qaseedat al-Burda* bayân figures that are inference-based, account for about sixty per cent; while it is thirty-three per cent in *Bânat Su'âd*. This indicates a tendency towards figurative expression in the later period.

-There is also the possibility that these findings reflect the special preferences of the poets. Therefore, in order to interpret the findings as a stylistic change, they should be supported by similar studies.

Giriş

Bu çalışma, Arap dilindeki değişim düzeylerinden biri olarak üslup değişimini söz sanatları özelinde incelemektedir. Üslup değişimini gözlemek üzere tema olarak birbirine benzeyen, dahası ikincisinin manevî olarak birincisinin takipçisi olduğu iki manzum eser tercih edilmiştir. Bunlardan birincisi başlangıçta *Kasîde-i Bürde* olarak bilinen ve sonradan *Bânet Su'âd* adıyla yayılan kasidedir. Hz. Peygamberden af dileyen ve onu öven sözlerden oluşan *Bânet Su'âd* kasidesini Ka'b b. Zühayr (ö. 24/645) nazmetmiştir (Demirayak, 2001). Bu kaside hicretten çok kısa bir süre sonra nazmedilmiştir ve miladi olarak yedinci yüzyıla aittir. İkinci kaside ise hicri yedinci-miladi on üçüncü yüzyılda nazmedilmiştir. Bütünüyle Hz. Peygambere övgüden oluşan kasidenin nâzımı Mısırlı sûfi-şair Muhammed b. Saîd el-Bûsîrî'dir (ö. 695/1296) (Kaya, 2001). Aralarında altı asırlık bir zaman farkının bulunduğu bu iki kaside, Hz. Peygamberi öven ortak teması nedeniyle halk arasında birbirine benzetilmiştir. Eserler bu yönüyle Arapça edebi metinlerde üslup değişimini izlemeye uygun görünmektedir.

Çalışmanın amacı ise farklı dönemlerde nazmedilmiş iki edebi metindeki söz sanatlarının yoğunluğu üzerinden Arap dilindeki üslup değişimini ortaya çıkarmaktır. Bu amaca ulaşmak için çalışma evreni *Kasîde-i Bürde* ve *Bânet Su'âd* kasideleri olarak belirlenmiştir. Doküman incelemesi yöntemiyle araştırma nesnesi olan söz sanatlarının bu metinlerdeki yoğunluğu araştırılmıştır. Üslup değişimini objektif ve görünür bir biçimde izlemek için değişim nesnesi olarak "metinlerdeki söz sanatları yoğunluğu" tercih edilmiştir. Nitekim üslup incelemelerinde bir niteliğin yoğunluğu önemli bir üslup işareti addedilmektedir (Enkvist, 1973).

Çalışmamızda araştırma nesnesi olan söz sanatlarına bazı sınırlılıklar getirilmiştir. Bu araştırmanın kapsamına giren söz sanatları sadece beyân ilminin ele aldığı söz türleridir. Çalışmaya dahil edilen söz sanatlarını kısıtlamamızın sebebi ise söz sanatlarının sınırlarına ilişkin birtakım belirsizliklerden kaçınma olmuştur. Beyân ilmine dahil olan söz sanatlarını ifade etmek üzere bundan sonra kısaca *beyân sanatları* tabiri kullanılacaktır. Üslup değişimini söz sanatları özelinde ve yedinci yüzyıl ile on üçüncü yüzyıl arasında inceleyen bu çalışmanın diğer bir hususiyeti ise dilbilim ile edebiyat çalışmalarının kesiştiği bir çalışma olmasıdır. Bu yönüyle dilbilim sistemlerinin edebiyat araştırmalarındaki kullanılabilirliğini destekler mahiyettedir.

Kasîde-i Bürde ve *Bânet Su'âd* eserlerinde kullanılan beyân sanatlarının tespitinde sübjektifliği minimize etmek için metin tahlili yapan birtakım çalışmalardan yararlanılmıştır. Söz sanatının tespitinde yararlanılan başlıca çalışmalar: *Musaddaku'l-fazl* (Devletâbâdî, h.1323), *Kasîdetü'l-Bürde ma'a şerhihâ 'Asîdetü'ş-şühde* (Harpûtî, 2013) ve *el-Bürde şerhan ve i'râben ve belâğaten* (Hulv, 2005) başlıklı eserlerdir. Söz konusu eserler kasidelerin beyit sayısı konusunda da referans yapılmıştır.

Dil ve edebiyat çalışmalarında söz sanatları çeşitli açılardan incelenmiştir. Ne var ki söz sanatlarının bir üslup değişimi göstergesi olarak inceleyen araştırmalar neredeyse yoktur. Hannâ el-Fâhûrî'nin kaleme aldığı *el-Câmi' fi târîhi'l-edebi'l-Arabî: el-Edebü'l-kadîm* (Fâhûrî, 1986) adlı çalışma belirli dönemlerde söz sanatları kullanımının çoğaldığından söz etse de tespitlerini somut örneklerle dayandırmamaktadır. Edebiyat-üslup ilişkisini genel hatlarıyla inceleyen birtakım çalışmalar da bulunmaktadır. Edebiyattaki üslûba ilişkin problemleri konu edinen *Edebiyatta Üslûp ve Problemleri* başlıklı eser üslûp çalışmalarının çerçevesini çizen önemli eserlerden biridir (Aktaş, 1993). Belirli bir yazın türünün üslup standartlarını belirlemeye yönelik çalışmalar da bulunmaktadır. Özel olarak üslup-söz sanatları ilişkisini inceleyen bir çalışma ise bulunmamaktadır.

Üslup Değişimi Bağlamında Edebi Metin İncelemeleri ve Arapça Söz Sanatları

Bir araştırma alanı olarak dillerdeki değişimler, bilim insanlarının ilgisine nispeten geç bir tarihte girmiştir. Dil akrabalıklarının peşine düğüldüğü on sekizinci yüzyıldan itibaren dillerde meydana gelen değişimler üzerine çalışılmıştır. Bu süre içinde dildeki değişmelerin ses, kelime ve sözdizim düzeylerine ayrılarak incelenmesi bir gelenek olmuştur (Râcîhî, 1972: 20). Çok sık vurgulanmasa da dil değişimi düzeylerinden biri de üslup değişimidir.

Literatürde üslup, en genel haliyle, “içeriğin formu” ve “muhteva ile dil arasındaki münasebet” şeklinde tanımlanır (Karataş, 2019: 346). Üslubu dilden ayıracak tanımlar da denenmiştir. Bu bağlamda üslup, “anlamında herhangi bir değişiklik gerçekleştirmeyecek şekilde bir iletinin/mesajın dilbilimsel yapısına eklenen vurgudur” şeklinde tanımlanır (Riffaterre, 1959: 155). Dolayısıyla sözün etkileyciliğini artıran unsurlar kadar sözün estetiğini etkileyen unsurlar da üslup göstergesi sayılmaktadır. Metindeki tezahürleri üzerinden anlatmak gerekirse üslup; anlatımdaki açıklık-kapalılık, kabalık-incelik veya metaforik-düz anlatım gibi yönleri içine alan geniş içerikli bir kavramdır. Bir metnin üslubunu bir taraftan yazarın kişisel tercihleri diğer taraftan toplumsal beklentiler ve teamüller oluşturmaktadır (Plett, 1999). Üslubu belirleyen niteliklerde, metne ve yazara göre değişmekle birlikte, bir normun bulunduğu varsayılır ve bu niteliklerin norma yakınlığı veya uzaklığı üslup belirtisi addedilir. Zira metinlerde kullanılan söz sanatları da üslup kapsamında değerlendirilmektedir (Aitchison, 2010: 180). Söz sanatları, metindeki yoğunluğu veya edebi tür-söz sanatı ilişkisi itibarıyla üslubu yansıtan faktörlerden biridir.

Dil değişimini inceleyen araştırmalarda değişim nesnesi olarak üslup değişimine daha az yer verildiği görülmektedir. Kanaatimizce bunun sebebi üslubu yansıtan veya temsil eden bir söz birimi belirlemenin zorluğudur. Başka bir deyişle bir sözün üslubundan bahsedebilmek için bazen birden fazla cümle içermesi gerekebilmektedir. Dahası, üslubu temsil eden anlatımın nerede başlayıp nerede bittiğini belirlemek kolay olmamaktadır (Enkvist, 1973: 11). Bir

üslup göstergesi olarak söz sanatlarını bundan istisna etmek gerekir, zira söz sanatlarının sınırları bellidir. Örneğin, Arapça söz sanatları özelinde, bir metindeki hangi parçanın mecâzî yansıttığını ya da tevriyenin tam olarak hangi kelimedede gerçekleştiğini somut olarak göstermek mümkündür. Şunu da hatırlatmak gerekir ki dillerdeki değişimi ses, kelime ve sözdizim düzeyleri üzerinden inceleyen çalışmalar, meseleyi çoğunlukla ata/köken-dil ve ondan ayrılan diller boyutunda ele almaktadır. Başka bir deyişle bu araştırmalarda diller çoktan ayrılmış ve başka bir dil olmuştur. Buna mukabil üslup değişimini inceleyen çalışmalar meseleyi bir dilin kendi içindeki değişimi boyutunda ele almaktadır.

Dil, insanoğlunun başlıca iletişim aracı olması yönüyle evrensel, her milletin kendine has dili olması yönüyle millidir. Dillerin kültürle bağlantılı özellikleri onların millî özellikleridir. Kültürle yakından ilişkili olması nedeniyle söz sanatları bir dilin millîlik yönünü yansıtan özelliklerdendir. Söz sanatları, hazırlıksız şekillenen günlük konuşmalardan tasarlayarak üretilen edebî eserlere kadar bütün alanlarda kullanılan bir anlatım türüdür. Günlük konuşma dilindeki söz sanatlarının başlangıçta tasarlanarak üretilen edebî sözlerden günlük sözlere geçtiği de rahatlıkla söylenebilir. Başka bir ifadeyle söz sanatlarının menşei edebî ürünlerdir ve tekrar etme yoluyla yayılarak günlük kullanımlar arasına girmektedir. Halklar, kullandıkları dillerde ortaya çıkmış olan anlatım şekillerini masaya yatırdıklarında onları çoğunlukla yapısal özellikleri bakımından tasnife tabi tutmuştur. Bu nedenle bütün dillerin kendine özgü söz sanatları bulunmaktadır. Diğer taraftan, medeniyetler, dil ve edebiyat çalışmalarını çoğunlukla dil geleneklerini korumak ve sonraki nesillere aktarmak maksadıyla başlatmıştır. İslam medeniyetinde de benzer sebepler etkin olmakla birlikte Arapçanın Kur'an dili olması onun korunmasına ilişkin gayrette daha etkili olmuştur (Râcihî, 1972: 20).

İslamiyet'in ilk yıllarında yeni dinin anlaşılması, özümsemesi veya yayılması gibi öncelikler, ilk Müslümanları ve onların haleflerini kısmen de olsa edebiyattan uzak tutmuştur. Cahiliye şiiri ve şiir rivayeti toplum hayatında bir süre geri plana atılmışken din ve dil ilimlerinin oluşmaya başladığı birinci yüzyılın sonuna doğru yeniden önem kazanmıştır. Şiirin yeniden önem kazanmasıyla birlikte şiirde eski-yeni mukayesesi bir edebî tenkit geleneğinin oluşmasına yol açmıştır. Şiiri eski ve yeni olmak üzere dönemlere ayırmaya ve bunları mukayese etmeye iten birçok etkenden söz edilebilir. Bununla birlikte başlıca etkenin üslup değişmesi olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Çok tabiidir ki sosyal hayatın ve dini inancın değişmesi şiirin tematik yapısını etkilemiştir. Ancak şiir mukayeseleri, genellikle, bir ifadeyi diğerinden üstün yapan yönler üzerine kurulmuştur. Şiir mukayeselerini tetikleyen gizli sebebin şiir yapısında görülen değişim olduğu düşünülmektedir (Abbas, 1983). Şiir eleştirisinin hareketlendiği bu döneme Arap edebiyatı literatüründe edebî tenkit dönemi denmektedir (Soysal, 2023). Abbasilerin ilk asırlarına tekabül eden bu dönemde özellikle söz sanatları alanında önemli bir literatür gelişmiştir.

Edebi tenkit çalışmalarının kelimeler alanındaki i'câz tartışmalarıyla etkileşimi daha sonra belagat ilmi adını alan sistemli bir edebiyat literatürünün oluşmasına yol açmıştır (Hûlî, 1996). Hicri beşinci yüzyılın ikinci yarısında temelleri atılan sistematik belagat, söz sanatlarını alt dalları olan beyân ve bedî ilimleri içerisinde ele almıştır. Bunlardan beyân ilmi, sözleri hakikat-mecâz ekseninde ele alırken, bedî ilmi sözleri lafzî-manevi süsleyicileri boyutuyla ele almaktadır.

Çalışmamızın giriş bölümünde ifade edildiği üzere bu çalışmada söz sanatları beyân ilminin temel sanatlarıyla sınırlı tutulmuştur. Gerekçe olarak da temel beyân sanatlarında uzlaşma oranının yüksek oluşu ileri sürülmüştür. Gerek beyân ilminde gerekse bedî ilminde söz sanatlarının tanım, terim ve sınırları üzerinde nihai bir uzlaşma bulunmamaktadır. Bununla birlikte beyân ilmine dahil olan söz sanatlarında uzlaşmış meseleler bedî ilmine oranla daha yüksektir. Beyân ilminin en azından uzlaşmış temel sanatlarından söz etmek mümkündür. Uzlaşmayan hususlar ise beyân ilminin temel sanatlarını alt sınıflara ayırma veya sanatın çeşitlerine ilişkin detaylardır. Bu nedenle çalışmamızda söz sanatları, daha objektif ve takip edilebilir olması hasebiyle, uzlaşma oranı yüksek olan beyân ilminin temel sanatlarıyla sınırlı tutulmuştur.

Esasında temel beyân sanatları teşbih, mecâz ve kinayeden oluşmaktadır (Kazvîni, 2009). Bunlardan mecâzın alt kısımları, literatürde adeta müstakil sanat gibi ele alındığından bu çalışmada mecâz toplu olarak değil alt sınıflarıyla araştırma nesnesi yapılmıştır. Beyân ilmi eserlerinde beyân sanatları her ne kadar yapısal bir tasnife tabi tutulsa da mecâzın alt kısımları özel adlarıyla anılmıştır. Örneğin yapısal olarak istiâre bir mecâz türü olsa da belagat eserlerinde başlık düzeyinde ağırlığı olan bir konu olmuştur. Sadeleştirilmiş birçok belagat kitabı da (Bulut, 2014) istiâre başlığını teşbih, mecâz ve kinâyeye düzleminde tutmuştur. Mecâz'ın türlerinden olan mecâz-ı akfî'ye gelince, bu türün beyân sanatı olduğu tartışmalıdır. Klasik eserlerin bir kısmı onu beyân sanatlarından addederken bir kısmı meânî ilmi konularından addetmektedir (Sekkâkî, 2014; Teftâzânî, 2013; İsferyânî, ts.). Bu ihtilafta her iki tarafın argümanının makul olduğu açıktır. Mecâz-ı akfîyi beyân sanatlarından addetmek bu çalışmanın amacına daha uygun görünmektedir. Bu nedenle çalışmamızda Sekkâkî'nin (ö. 626/1229) görüşü esas alınarak mecâz-ı akfî beyân sanatları içerisinde mütalaa edilmiştir. Diğer taraftan bu mecâz türünün özel durumu sebebiyle mecâz potansiyelinden çıkararak ayrıca araştırılması gerekmiştir. Bu nedenle temel beyân sanatlarını teşbih, istiâre, mecâz-ı mürsel, mecâz-ı akfî ve kinâyeye olmak üzere beşe ayırarak ele almak uygun bulunmuştur.

Temel beyân sanatlarını burada kısaca özetlemek uygun olacaktır. 1) Temel beyân sanatlarının ilki teşbihtir. Teşbih, iki olgu veya varlık arasında benzerlik kurmaktır. Söz konusu benzerliğin bir amaca binaen kurulması esastır (Teftâzânî, 2013: 547-548; Hâşimî, ts.: 219). Aksi takdirde yapılan şey analoji veya biçimsel bir benzetme olur ki bu durumda söz sanatı olmaktan çıkar. Örneğin yer kürenin topa benzetilmesi (الأرض كالكرة) teşbih değildir. Buna mukabil, güzel

yüzün aya benzetilmesi (وجهها كالقمر) bir amaç barındırması ve hayale dayanması sebebiyle teşbihtir. 2) Mecâzın alt kısmı olan istiâre sanatına literatürde çoğunlukla teşbihten hemen sonra yer verilir. İstiâre, bir sözcüğün geçici olarak gerçek anlamı dışında kullanılmasıdır. Gerçek anlamı dışına aktarılan sözcüğün geçici anlamıyla arasındaki bağ benzetmeye dayanır (Teftâzânî, 2013: 578; Hâşimî, ts.: 251, 258). İstiârenin beyân ilmi içerisinde teşbihten sonra yer alması teşbihle arasındaki bu bağdan dolayıdır. Bazen istiâre, “tarafından biri hazfedilmiş teşbihtir” şeklinde de tarif edilir (Kâsım ve Dîb, 2003: 193). İstiârenin belirlenmesinde karine önemli bir göstergedir. Örneğin ayın tebessüm ettiğini ifade eden bir sözde (تبسم القمر) güzel kişinin aya benzetilip, kişiyi kastederek ay sözcüğünü kullanmak bir istiâredir ve bunu anlamamızı sağlayan karine “tebessüm etmek” kelimesidir. 3) Teşbihe dayalı olmayan mecâza literatürde mecâz-ı mürsel denilmiştir. Mecâz-ı mürsel, mecâzın alt kısımlarındandır ve bütün mecâzlarda olduğu gibi sözcüğün gerçek anlamı dışına aktarılmasıdır. Şu var ki istiâreden farklı olarak gerçek anlamı dışında kullanılan sözcük ile geçici anlamı arasındaki bağ benzerlik bağı değildir (Teftâzânî, 2013: 575; Hâşimî, ts.: 251). Mecâz-ı mürselde iki sözcük arasında kurulan bağlar çeşitlidir. Örneğin sınıfın çıktığını ifade eden sözde (خرج الصف) “sınıf” sözcüğü “öğrenciler” sözcüğünün yerine kullanılmıştır ve iki sözcük arasında teşbih ilişkisi bulunmamaktadır. Sınıf sözcüğü, mekân adı zikredilip mekânın içindekileri ifade etmek üzere kullanılmıştır. 4) Mecâzın alt kısımlarından olan mecâz-ı aklî'nin beyân sanatlarından addedilmesi hususunda ihtilaf bulunmaktadır. İhtilaf, sözcüğün başka anlama aktarılma biçiminden kaynaklanmaktadır. Mecâz-ı aklîde yüklem konumundaki sözcüğün gerçek öznesine/failine isnat edilmemesi söz konusudur (Teftâzânî, 2013: 197; Hâşimî, ts.: 255). Örneğin Büyük İskender'in İskenderiye şehrini kurduğunu ifade eden sözde (بنى الإسكندر الأكبر مدينة الإسكندرية) “kurmak” eylemi bizatihi Büyük İskender tarafından yapılmamıştır. İskender, kurma talimatını veren olarak bu eylemin sebebidir. Bu sanattaki ad aktarımı çok net olmamakla birlikte nihayetinde bir sözcüğün başkası yerine kullanımı söz konusudur. 5) Temel beyân sanatlarının sonuncusu ise kinâye sanatıdır. Kinâye, bir sözcüğün veya terkinin iki anlamı birden ifade etmesidir. Anamlardan biri gerçek, diğeri ise gerçek anlamın lâzımıdır (gereğidir) (Teftâzânî, 2013: 630; Hâşimî, ts.: 288). Örneğin bir bedevinin külü bol olduğunu ifade eden söz (هو كثير) (الزّمام)، hem gerçekten külünün çok olduğunu hem de bunun lâzımı olan ve çıkarımla ulaşılan manayı ifade eder. Çıkarımla ulaşılan mana ise bedevinin misafirperver olmasıdır. Çıkarım adımları ise şöyledir: bu kimse çok ateş yaktığı için çok külü oluyor, çok ateşin sebebi de çok misafir ağırlamasıdır. Kinâyede iki anlam da muhtemel olmakla birlikte kastedilen, çıkarımla ulaşılan anlamdır (Teftâzânî, 2013: 630-631).

Bânet Su'âd ve Kasîde-i Bürde

Şiirler bir kültürün gelenek taşıyıcısı olarak halkların sosyal yaşamında özel bir yere sahip olmuştur. Dil-kültür tarihi açısından ise şiirler herhangi bir dildeki değişimi veya üslup özelliklerini gösteren önemli edebi türlerden biridir. Bu

çalışmada İslam geleneğinin ürettiği önemli iki şiir, *Bânet Su'âd* ve *Kasîde-i Bürde*, kültürün dile yansımalarından biri olan söz sanatlarını incelemek ve değişimi ortaya çıkarmak üzere seçilmiştir.

Bunlardan ilki, Hz. Peygamber hayattayken kendisine hitaben dizilmiş olan ve adını ilk sözlerinden alan *Bânet Su'âd* kasidesidir. Esasında kaside başlangıçta *Kasîde-i Bürde* olarak bilinmekteyken hicri on üçüncü yüzyılda aynı isimle şöhret olan diğer kasideden ayırt etmek üzere *Bânet Su'âd* adı kullanılır olmuştur. Ana teması Hz. Peygamberden af dilemek ve Onu methetmek olan bu şiiri, Ka'b b. Zühayr nazmetmiştir. Hz. Peygamberin onu affetmesi ve hediye olarak bir hırka (bürde) vermesi sonucu "bürde kasidesi" manasında *kaside-i bürde* olarak anılmıştır (Dayf, ts.: 85). Kasidenin sonradan yaygınlaşan ikinci ismi (*Bânet Su'âd*) kasidenin ilk cümlesinden oluşturulmuştur ve "Suâd uzaklaştı" anlamına gelmektedir. Basit bahrinde yazılmış olan *Bânet Su'âd* kasidesinin ilk beyti şöyle başlar (Sükkerî, 1950: 6):

بَأْتِ سَعَادَ قَلْبِي الْيَوْمَ مَتَّبُولُ * مَتَّيْمَ إِثْرَهَا لَمْ يُجَزْ مَكْبُولُ

*Suâd uzaklara gitti, bugün kederlidir gönlüm * Onun peşine takılıp gitmiş, fidesi ödenmemiş bir esirdir (gönlüm).* (Demirayak, 2017: 174).

Kasidenin beyit sayısı nakledenlerin değişmesine bağlı olarak 55-58 beyit arasında değişmektedir. Kasidenin derlendiği en eski kaynaklardan biri olan *Cemheratu eş'âri'l-Arab*'da beyit sayısı 58'dir (Kureşî, 1981: 641). İbn Kesîr'in (ö. 774/1373) *el-Bidâye ve'n-nihâye* adlı eser ile Kâtip Çelebi'nin (ö. 1067/1657) *Keşfu'z-Zunûn* eserinde ise 57 beyittir (Tavîl, 2010: 17; Çelebi, 1943: 2/1330). Beyit sayısının en az olduğu eserlerden biri İbn Hicce el-Hamevî'nin (ö. 837/1434) şerhidir. Eserde 55 beytin şerhi yapılmıştır (Hamevî, 1985: 8).

Bânet Su'âd, İslamiyet'in çok erken denecek bir döneminde nazmedilmiştir. Bu nedenle cahiliye şiirinin yapısal özelliklerini büyük oranda taşımaktadır. Sevgiliyi hatırlayan sözlerle (nesib) başlayan kasidenin ikinci kısmı yolculuğun tasviriyile devam eder. Kaside, asıl konusu olan Hz. Peygamberden af dileme ve onu övme kısmıyla son bulur (Dayf, ts.: 85-86; Demirayak, 2017: 178-180). Kaside, sonraki dönemlerde Hz. Peygamber methiyelerine ilham kaynağı olmuştur.

Ka'b b. Zühayr'ın şiirinden yaklaşık altı asır sonra dizilen bir başka şiir Müslümanların ilgisine mazhar olmuştur. Bu ikinci şiir de halk arasında *Kasîde-i Bürde* adıyla yayılmıştır. Kasidenin nâzımı Bûsîrî ise eserine *el-Kevâkibü'd-dürriye fî Medhi Hayri'l-beriyye* adını vermiştir. Hz. Peygamberin hayatı, ahlakı ve mucizelerini konu edinen kasidenin amacı Hz. Peygamber'i methetmektir. Basit bahrinde yazılmış olan *Kasîde-i Bürde*'nin ilk beyti şu sözlerle başlar (Bûsîrî, 2005: 165):

أَمِنْ تَذَكُّرِ جِيرَانِ بَدِي سَلْمٍ * مَرَجَتْ دُمْعًا جَرَى مِنْ مَقَلَّةِ بَدَمٍ

*Selem'li komşuları hatırladığın için mi (ey Bûsîrî) * Gözünden kanlı kanlı yaşlar döküyorsun! (Sezer, 2000).*

Kasidenin beyit sayısı rivayet edildiği esere göre 160-169 arasında değişmektedir (İnce, 2023). Bu sayı Zekeriyâ el-Ensârî'nin (ö. 926/1520) şerhinde 160 (Ensârî, 2012) iken Kâtip Çelebi'ye göre 162'dir (Çelebi, 1943: 2/1331). *Kasîde-i Bürde* İslam geleneğinde hem edebi mahfillerde hem de halk arasında özel bir yer edinmiştir (Dayf, ts.: *Asru'd-düvel*, 365). Bu kasidenin *Bânet Su'âd* kasidesiyle arasındaki başlıca münasebet her iki şiire atfedilen manevi değerdir. Biçimsel olarak iki kaside arasındaki tek benzerlik ise ikisinin de basit bahrinde dizilmiş olmasıdır.

Bânet Su'âd ve Kasîde-i Bürde'de Beyân Sanatları: Bulgular

Bu çalışmada beyân sanatları, *Bânet Su'âd* ve *Kasîde-i Bürde* kasidelerinde araştırılmaktadır. Araştırma nesnesi olarak belirlenen beyân sanatları; teşbih, istiâre, mecâz-ı mürsel, mecâz-ı aklî ve kinâye olmak üzere beş söz sanatıdır. İki kasidedeki beyân sanatlarının nicel yoğunluğu karşılaştırılmıştır. Beyân sanatlarını belirlemede esas edindiğimiz eserler beyit sayısını belirlemede de asıl addedilmiştir. Buna göre, *Bânet Su'âd* kasidesi 59 beyit, *Kasîde-i Bürde* ise 161 beyit olarak incelenmiştir. Şunu belirtmek gerekir ki *Kasîde-i Bürde* için esas alınan iki metinde beyit sayıları eşit olmadığı için eserlerden birindeki sayı tercih edilmiştir. Bu noktada tercihimiz Harpûtî'nin (ö. 1299h.) *Kasîdetü'l-bürde ma'a Şerhihâ Asîdetü'ş-şühde* başlıklı şerhte geçen beyit sayısı olmuştur. Her iki kasidede beyitlere sıra numarası verilmiştir.

Beyitlerde kullanılan beyân sanatlarının belirlenmesinde güçlük çekilen durumlar için anılan asıl metinlerdeki yorumlar dikkate alınmıştır. Asıl metinlerde bir açıklama bulunmaması yahut iki veya daha fazla ihtimalden söz edilip tercihin yapılmaması durumunda ise sanatın belirlenmesi bizzat araştırmacı tarafından yapılmıştır. Bir söz öbeğinde birden fazla beyân sanatı ihtimalinin bulunması araştırmacının sonuçlarını etkileyecek bir husus olmadığından tercih yapmak yeterli olmuştur. Buna mukabil bir söz öbeğinde beyân sanatının bulunup bulunmaması araştırma sonucunu etkileyecek bir durumdur. Dolayısıyla bu durumun en azından verilere yansıtılması doğru olacağından bir beyân sanatının bulunup bulunmaması ihtimal dahilinde ise veri tablosunda parantez içerisinde verilmiştir. Asıl metinlerde bazen hurûfu'l-meânînin farklı anlamlarda kullanılması mecâz olarak değerlendirilmiştir. Standart beyân ilminde bu tür kullanımlara ilişkin açık bilgiler bulunmadığından yazarların bu tür beyân sanatı tespitleri dikkate alınmamıştır. Her iki kasidede yer alan beş ayrı beyân sanatına ilişkin bulgular aşağıdaki gibidir:

Bânet Su'âd:

Toplam 59 beyitten oluşan *Bânet Su'âd* kasidesinde 19 teşbih, 13 istiâre, 8 mecâz-ı mürsel, 7 mecâz-ı aklî ve 38 kinâye bulunmuştur. Buna göre 59 beyitlik *Bânet Su'âd* kasidesinde 85 beyân sanatı bulunmaktadır. Yorumla bağlı olarak

beyân sanatı olduğu değişebilen söz öbekleri de eklendiğinde bu miktar artmaktadır. Beyân sanatı olup-olmaması yoruma bağlı olan 21 söz öbeği bulunmaktadır. Sözkonusu söz öbeklerinden biri teşbih olarak yorumlanabilirken diğer söz öbeklerinin 4'ü istiâre, 8'i mecâz-ı mürsel, 2'si mecâzı aklî ve 6'sı kinâyeye olarak yorumlanmaya müsaittir. Beyit bazında en fazla üç beyân sanatının kullanıldığı görülmüştür. Bunlar 2, 19 ve 28 numaralı beyitlerdedir. Araştırmada dikkat çeken bir husus da beyân sanatı bulunmayan beyit miktarına ilişkindir. 59 beyitten oluşan kasidenin bütün beyitlerinde beyân sanatları kullanılmıştır. Kasidede bulunan beyân sanatlarının dökümü aşağıdaki tabloda verilmiştir. Yoruma bağlı olarak düz söz veya beyân sanatı olabilen durumlar parantez içerisinde verilmiştir.

Tablo 1: Bânet Su'âd kasidesinde beyân sanatları

Beyit numarası	Bulunan beyân sanatları	Beyit numarası	Bulunan beyân sanatları	Beyit numarası	Bulunan beyân sanatları
1.	3 İstiâre	22.	Kinaye	41.	(Mecâz-ı Mürsel)
2.	Teşbih, Kinaye, (İstiâre)	23.	Mecâz-ı Mürsel, Kinaye, İstiâre	42.	Mecâz-ı Aklî
3.	Mecâz-ı Aklî	24.	Teşbih	43.	(Mecâz-ı Mürsel)
4.	Teşbih	25.	Teşbih, Mecâz-ı Mürsel, Kinaye	44.	Kinaye
5.	İstiâre	26.	Kinaye, (Mecâz-ı Mürsel)	45.	Kinaye, Mecâz-ı Mürsel
6.	Mecâz-ı Aklî, (Mecâz-ı Mürsel)	27.	Mecâz-ı Mürsel, Kinaye	46.	Kinaye
7.	Kinaye	28.	2 İstiâre, Mecâz-ı Aklî, (2 Kinaye)	47.	Mecâz-ı Mürsel
8.	İstiâre	29.	Teşbih, İstiâre	48.	Kinaye, (Mecâz-ı Mürsel)
9.	Teşbih, İstiâre	30.	Teşbih, Kinaye	49.	Kinaye
10.	Teşbih	31.	(Kinaye)	50.	2 Kinaye
11.	Mecâz-ı Aklî	32.	Teşbih, Mecâz-ı Aklî	51.	Kinaye, İstiâre
12.	Teşbih	33.	Teşbih, (2 Kinaye)	52.	2 Teşbih
13.	(Mecâz-ı Aklî)	34.	(Teşbih)	53.	Kinaye, (Mecâz-ı Mürsel)
14.	(Mecâz-ı Aklî) Mecâzı Mürsel, Kinaye	35.	Kinaye, Mecâz-ı Mürsel, (Mecâz-ı Mürsel)	54.	Kinaye
15.	Mecâz-ı Aklî, Kinaye	36.	3Kinaye	55.	Kinaye, (İstiâre), Teşbih
16.	Kinaye	37.	(Mecâz-ı Mürsel)	56.	Kinaye, Teşbih
17.	Teşbih, 2 İstiâre	38.	Kinaye	57.	Kinaye
18.	2 Kinaye	39.	Kinaye	58.	Teşbih, (2 İstiâre), Kinaye
19.	(Kinaye), Kinaye, Teşbih	40.	Kinaye	59.	Kinaye
20.	Mecâz-ı Mürsel, Kinaye				
21.	Teşbih, Kinaye				

Kaside-i Bürde:

Toplam 161 beyitten oluşan *Kaside-i Bürde*'de 48 teşbih, 77 istiâre, 11 mecâz-ı mürsel, 7 mecâz-ı aklî ve 15 kinâyeye bulunmuştur. Bulunan 158 beyân sanatına ilave olarak beyân sanatı olması beyitlerin yorumuna bağlı olan 16 söz öbeği bulunmaktadır. Muhtemel 15 beyân sanatının dağılımı ise şöyledir: 10 istiâre, 5 mecâz-ı mürsel ve bir kinayedir. Beyit bazında beyân sanatı yoğunluğuna gelince; dört ayrı beyân sanatını barındıran bir beyit olduğu gibi herhangi bir beyân sanatı kullanılmamış beyitler de bulunmaktadır. Örneğin kasidenin 86. beytinde Mecâz-ı mürsel hariç bütün beyân sanatları kullanılmıştır. Söz konusu beyit, beyân

sanatlarının en yoğun olduğu beyittir, kullanılan iki istiâreyle birlikte toplam beyân sanatı beş olmuştur. Kasidenin 29 ve 130 numaralı beyitlerinde 4; 7, 21, 66, 101, 123, 132, 141 ve 158 numaralı beyitlerde ise 3 beyân sanatı kullanılmıştır. *Kaside-i Bürde*'nin 53 (yoruma bağlı durumlarla birlikte 57) beytinde herhangi bir beyân sanatı bulunmamaktadır. Oran olarak ifade edilecek olursa beyitlerin yaklaşık %33'ünde herhangi bir beyân sanatı kullanılmamıştır. Kasidede bulunan beyân sanatlarının dökümü aşağıdaki tabloda verilmiştir. Yoruma bağlı olarak düz söz veya beyân sanatı olabilen durumlar parantez içerisinde verilmiştir.

Tablo 2: *Kaside-i Bürde*'de beyân sanatları

Beyit numarası	Bulunan beyân sanatları	Beyit numarası	Bulunan beyân sanatları	Beyit numarası	Bulunan beyân sanatları
1.	İstiare, (İstiare), Kinaye	42.		83.	
2.	(Mecâz-ı Mürsel)	43.		84.	
3.	2 İstiare	44.		85.	Teşbih
4.	2 İstiare	45.	Kinaye	86.	2 İstiare, Mecâz-ı Akfî, Kinaye, Teşbih
5.	İstiare, (Mecâz-ı Mürsel)	46.		87.	(İstiare), Kinaye
6.	İstiare	47.		88.	Teşbih
7.	Mecâz-ı Akfî, İstiare, Teşbih	48.		89.	Teşbih
8.	(İstiare)	49.	Teşbih	90.	İstiare
9.		50.	İstiare	91.	Teşbih
10.	İstiare, (İstiare)	51.		92.	
11.	2 İstiare	52.		93.	
12.	İstiare	53.	Teşbih	94.	
13.	2 İstiare	54.	İstiare	95.	İstiare
14.	2 İstiare	55.	4 Teşbih	96.	Teşbih
15.	2 İstiare	56.	Teşbih	97.	Teşbih, Kinaye
16.	İstiare	57.	Teşbih	98.	
17.	İstiare	58.	Mecâz-ı Mürsel, Kinaye	99.	Mecâz-ı Mürsel, İstiare
18.	Teşbih	59.		100.	İstiare, Teşbih
19.	Mecâz-ı Akfî, (İstiare)	60.		101.	2 Teşbih, Mecâz-ı Mürsel (Mecâz-ı Mürsel)
20.	İstiare	61.	Teşbih	102.	2 Teşbih
21.	3 İstiare	62.	2 İstiare	103.	
22.	(2 Mecâz-ı Mürsel)	63.	Mecâz-ı Akfî, Mecâz-ı Mürsel	104.	2 Teşbih (2 İstiare)
23.	İstiare, Teşbih	64.		105.	Mecâz-ı Mürsel
24.	İstiare	65.	(İstiare)	106.	
25.	İstiare	66.	3 İstiare	107.	Teşbih
26.	Teşbih	67.	İstiare	108.	
27.		68.		109.	Teşbih
28.	İstiare	69.		110.	Kinaye
29.	2 Mecâz-ı Mürsel, İstiare, Mecâz-ı Akfî	70.	2 Teşbih	111.	İstiare
30.		71.	Teşbih, (Kinaye)	112.	Teşbih
31.	İstiare	72.		113.	
32.		73.	Teşbih	114.	
33.	(İstiare)	74.	Teşbih, İstiare	115.	
34.		75.		116.	İstiare
35.		76.	Mecâz-ı Mürsel, İstiare	117.	
36.		77.	Mecâz-ı Mürsel	118.	Teşbih
37.	İstiare, Teşbih	78.		119.	Teşbih
38.	İstiare	79.		120.	
39.	2 İstiare	80.	Mecâz-ı Akfî	121.	
40.	İstiare	81.	Mecâz-ı Mürsel	122.	Teşbih
41.		82.			

Beyit numarası	Bulunan beyân sanatları	Beyit numarası	Bulunan beyân sanatları	Beyit numarası	Bulunan beyân sanatları
123.	Teşbih, Kinaye, İstiare	137.	Teşbih	151.	İstiare
124.	Mecâz-ı Mürsel, Kinaye	138.	İstiare, Kinaye	152.	
125.	2 İstiare	139.		153.	İstiare
126.	2 İstiare	140.		154.	İstiare
127.	Teşbih	141.	Mecâz-ı Aklî, İstiare, Teşbih	155.	
128.	Mecâz-ı Mürsel	142.	İstiare	156.	
129.	2 Kinaye	143.	İstiare	157.	İstiare
130.	2 İstiare, Kinaye, Teşbih	144.	İstiare	158.	3 İstiare
131.	Teşbih	145.	İstiare	159.	İstiare
132.	2 İstiare, Teşbih	146.		160.	
133.	Teşbih	147.	Kinaye	161.	
134.	İstiare, (İstiare)	148.			
135.		149.			
136.		150.	Teşbih, Kinaye		

Sonuç

Bânet Su'ûd ve *Kasîde-i Bürde*'de kullanılan beyân sanatlarının yoğunluğu üzerinden üslup değişimini incelediğimiz bu çalışmanın sonuçlarını ikiye ayırmak uygun olacaktır. Birinci grup sonuçlar, iki eser arasındaki beyan sanatlarının yoğunluğuna ilişkindir. Farklı dönemlere ait olup benzer bir temaya sahip olan her iki metinde de beyan sanatları kullanılmıştır. Şu var ki 59 beyitlik *Bânet Su'ûd* kasidesinin tamamında beyân sanatı kullanılmışken 161 beyitlik *Kasîde-i Bürde*'nin 108 beytinde beyân sanatı kullanılmıştır. Kasidenin beşte birinde (%33,9) beyân sanatlarının kullanılmaması, kanaatimizce önemli bir üslup değişimi göstergesidir. Düz ifadelerin kullanıldığı 53 beytin tema olarak Hz. Peygamberin faziletini, peygamberlik delillerini, mucizelerini, inanmayanların hallerini ve şairin duygularını hikâye eden beyitler olduğu görülmektedir. Hikâye ve olay anlatımlarında düz sözün tercih edilmesi makul görünmektedir.

Kasidelerde kullanılan söz sanatlarının dağılımında da farklılık dikkati çekmektedir. *Bânet Su'ûd* kasidesinde en çok kullanılan beyân sanatı kinaye (38) olmuştur ve toplam beyan sanatlarının (85) yaklaşık yüzde kırk beşine tekabül etmektedir. *Kasîde-i Bürde*'de ise en çok kullanılan beyân sanatı istiâre (77) olmuştur ve toplam beyan sanatlarının (158) yaklaşık yüzde kırk sekizine (tekabül etmektedir. Başka bir deyişle, *Kasîde-i Bürde*'de kullanılan beyân sanatlarının yaklaşık yarısı istiâre sanatıdır. Mecâz-ı mürsel ile mecâz-ı aklî oranı *Bânet Su'ûd* kasidesinde *Kasîde-i Bürde*'ye nazaran daha yüksek iken teşbih sanatında aksine bir durum söz konusu olmuştur. Beyân sanatları içerisinde çıkarıma dayalı olmayan tek sanat olan teşbihe gelince; *Bânet Su'ûd* kasidesinde toplam beyân sanatlarının yaklaşık yüzde yirmi ikisi (19 teşbih) teşbih iken *Kasîde-i Bürde*'de bu oran yüzde otuz (48 teşbih) civarındadır.

Araştırmanın diğer sonucu ise üslup değişimine ilişkindir. Beyân sanatlarının tamamı her iki kasidede de kullanılmıştır. *Bânet Su'ûd* kasidesinde beyân sanatı bulunmayan beyit yokken *Kasîde-i Bürde*'nin beşte birinden

fazlasının beyân sanatı içermemesi önemli bir üslup değişimi göstergesidir. Kasidenin bazı bölümlerinin doğrudan Hz. Peygamberin mucizelerini ve meziyetlerini anlatıyor olması düz anlatımın sebeplerinden olabilir. Nitekim kullanılan beyân sanatları içerisinde mecâz çeşitlerinin (İstiâre, mecâz-ı mürsel ve mecâz-ı akfî) oranı yüzde altmış (%60,1) civarındadır. Bunun yüzde sekseni (%80,05) istiâredir. Kasidede mecâz çeşitlerinin diğer beyân sanatlarına oranla yüksek olması çıkarıma dayalı anlatım türlerine meylin bir işaretidir. Buna mukabil *Bânet Su'âd* kasidesinde mecâz çeşitleri daha düşük orandadır (%32,9). Şu var ki *Bânet Su'âd*'da kinâye oranı oldukça yüksektir (%44,7) ve kinaye kısmen çıkarıma dayalı bir söz sanatıdır.

Şu hâlde iki eser arasında gözlenen üslup değişimini şöyle özetleyebiliriz:

- ° *Bânet Su'âd* kasidesinde bütün beyitlerde beyân sanatı kullanılmışken *Kasîde-i Bürde*'nin yaklaşık %33'ünde herhangi bir beyân sanatı kullanılmamıştır. Buna göre bir geç dönem şairi olan Bûsîrî meramını anlatma konusunda düz sözleri kullanma eğiliminde olmuştur.
- ° *Bânet Su'âd* kasidesinde en çok kullanılan beyân sanatı kinâye iken *Kasîde-i Bürde*'de en çok kullanılan beyân sanatı istiâre olmuştur. Kinâye kullanımının azlığı Bûsîrî'nin şahsi bir tercihi olabileceği gibi geç dönem şairlerin bir tercihi de olabilir.
- ° *Bânet Su'âd* kasidesinde bir beyitte en fazla üç beyân sanatı kullanılmışken *Kasîde-i Bürde*'de bir beyitte beş beyân sanatı kullanılmıştır. Birçok beyitte düz anlatımı tercih eden Bûsîrî bir beyte beş sanatı sıkıştırabilmektedir. Daha homojen bir beyân sanatı dağılıma sahip olan *Bânet Su'âd* kasidesine nazaran *Kasîde-i Bürde*'de beyân sanatları dağılımı heterojen bir yapı arz etmektedir.

Son olarak, geç dönem Arap şiirinde söz sanatları kullanımının arttığını iddia eden edebiyat araştırmalarının savını çürüten veya doğrulayan güçlü bir bulguya ulaşılamamıştır. Bulgularımız ancak benzer çalışmaların sonuçlarıyla birlikte üslup değişimine ilişkin bir tablo çizmeye yardımcı olacaktır.

Kaynakça

- Abbas, İ. (1983). *Târîhu'n-nakdi'l-edebî inde'l-arab: nakdü's-şiiir mine'l-karni's-sânî hatta'l-karni's-sâmini'l-hicrî*. Beyrut: Dâru's-Sekâfe.
- Aitchison, J. (2010). *Aitchison's Linguistics*. London: Hodder Education.
- Aktaş, Ş. (1993). *Edebiyatta Üslûp ve Problemleri*. Ankara: Akçağ.
- Bulut, A. (2024). *Belâgat Meânî-Beyân-Bedî*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Bûsîrî, Ş. M. (2005). *Dîvânü'l-Bûsîrî*. Ahmed Hasan Besc (Yay. haz.). Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Crystal, D. (2008). "Stylistics". *A Dictionary of Linguistics and Phonetics*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Çelebi, Kâtip (1941-1943). *Keşfu'z-zunûn an esâmi'l-kütüb ve'l-funûn*. Şerafettin Yalıtıkaya ve Rifat Bilge (Yay. haz.). İstanbul: Maarif Vekaleti.
- Dayf, Ş. (ts.). *Târîhu'l-edebî'l-arabî asru'd-düvel ve'l-imârât Mısır*. Kahire: Dâru'l-Maârif.
- Dayf, Ş. (ts.). *Târîhu'l-edebî'l-arabî el-asru'l-islâmî*. Kahire: Dâru'l-Maârif.
- Demirayak, K. (2017). *Arap Edebiyatı Tarihi II*. Erzurum: Fenomen Yayınları.
- Demirayak, K. (2001). *Kasîdetü'l-Bürde*. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 24/566-568. İstanbul: TDV Yayınları.
- Devletâbâdî, Ş. Ahmed (h.1323). *Musaddaku'l-fazl*. Haydarabad: Meclisu Dâireti'l-Maârifî'l-Osmaniyye.
- Enkvist, N. E. (1973). *Linguistic Stylistics*. Mouton: The Hague.
- Ensârî, Zekeriyâ (2012). *ez-Zübdetü'r-râika fî şerhi'l-Bürdetü'l-fâika*. Atiyye Mustafa (Yay. haz.). Kahire: Keşîde.
- Fâhûrî, Hannâ (1986). *el-Câmi' fî târîhi'l-edebî'l-arabî: el-edebü'l-kadîm*. Beyrut: Dâru'l-Cîl.
- Hamevî, İbn Hicce (1985). *Şerhu Kasîdeti Ka'b b. Züheyr Bânet Su'âd fî Medhi'r-Rasûl*. Ali Hüseyin el-Bevvâb (Yay. haz.). Riyad: Mektebetü'l-Ma'ârif.
- Harpûtî, Ömer b. Ahmed (2013). *Kasîdetü'l-Bürde ma'a şerhihâ 'Asîdetü's-şühde*. Nakşibendî, Ebu'r-Rıza Muhammed ve diğerleri (Yay. haz.) Karacı: Mektebetü'l-Medine.
- Hâşimî, A. (2019). *Cevâhiru'l-belâğa fî-meânî ve'l-beyân ve'l-bedî'*. Windsor: Müessesetü Hindâvî.
- Hûlî, E. (1996). *Fennü'l-kavl*. Kahire: Dâru'l-Kütübi'l-Mısıriyye.
- Hulv, M. Y. (2005). *el-Bürde şerhan ve i'râben ve belâğaten*, Muhammed Ali Hamdullah (Yay. haz.) Dimaşk: Dâru'l-Beyrûtî.
- İnce, Z. L. (2023). *Salâhî Abdullah Uşşâkî'nin Tahmîs-i Kasîdetü'l-Bürde adlı eseri: Edisyon-kritik*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Selçuk Üniversitesi, Konya.
- İsferâyînî, İsmüddîn b. Arabşâh (ts.). *Atvel*. Abdulhamid Hindâvî (Yay. haz.). Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Karataş, T. (2019). *Üslûp. Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: İz Yayıncılık.

- Kâsım, M. A. & Dîb, M. (2003). *Ulûmu'l-belâğ: el-bedî', el-beyân ve'l-meânî*. Trablus: el-Müessesetü'l-Hadîse li'l-Kitâb.
- Kaya, M. (2001). *Kasîdetü'l-Bürde*. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 24/568-569. İstanbul: TDV Yayınları.
- Kazvîni, H. (2009). *Telhîsü'l-Miftâh*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Kureşî, Ebu Zeyd (1981). *Cemheratu eş'âri'l-arab*. Ali Muhammed el-Becâvî (Yay. haz.). Kahire: Nahdatu Mısır.
- Plett, Heinrich F. (1999). *el-Belâğatü ve'l-üslûbiyye: nahve nemûzecen simyâiy li tahlîli'n-nass*. (Çev. Muhammed el-Amrî). Beyrut: İfrîkiya'ş-Şark.
- Râcihî, A. (1972). *Fıkhü'l-luğa fi'l-Kütübi'l-arabiyye*. Beyrut: Dâru'n-Nahdati'l-Arabiyye.
- Riffaterre, M. (1959). Criteria for Style Analysis. *WORD* 15/1, 154-174. <https://doi.org/10.1080/00437956.1959.11659690>
- Sekkâkî, Ebû Ya'kûb (2014). *Miftâhu'l-ulûm*. Abdulhamid Hindâvî (Yay. haz.). Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Sezer, İ. H. (2000). *Kasidei Bürde ve Nesir ve Manzum Tercümesi*. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/10, 65-88.
- Soysal, Z. A. (2023). *Klasik Arap Edebî Tenkidinde Nesnelliğin İmkânı Üzerine: Nâbîga ez-Zübyânî ile Hassân b. Sâbit Tartışması ve "Mina" Şiiri Üzerindeki Değerlendirmeler Bağlamında*. *Uludağ İlahiyat Dergisi* 32/1, 125-155. <https://doi.org/10.51447/uluifd.1240122>
- Sükkerî, E. H. (1950). *Şerhu dîvâni Ka'b b. Zühey*. Kahire: Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye.
- Tavîl, A. A. (2010). *Ka'b b. Zühey ve kasîdetüh Bânet Su'âd*. *Şerhu kasîdeti Bânet Su'âd*. Abdullah Abdulkadir et-Tavîl (Yay. haz.). 9-42. Kahire: el-Mektebetü'l-İslamiyye.
- Teftâzânî, S. (2013). *el-Mutavel*. Abdulhamid Hindâvî (Yay. haz.). Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.